

5. Поради психолога – емоційна саморегуляція. URL: <http://vpu40.ptu.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/8F.pdf>
6. ПТСП у дітей під час війни: ігри, техніки і вправи проти напруги. *Освіторія*. URL: <https://osvitoria.media/opinions/ptsr-u-ditej-pid-chas-vijny-igry-tehniky-i-vpravy-proty-napругy/>
7. Рекомендації з психологічної допомоги. *Міністерство охорони здоров'я України*. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/rekomendacii-z-psihologichnoi-dopomogi>
8. Саморегуляція емоційного стану. Поради психолога. URL: <https://www.osvita-konotop.gov.ua/samoregulyaciya-emocijnogo-stanu-poradi-psixologa.html>
9. Смолько А. Допоможіть дитині повернутися до навчання: 5 простих кроків. URL: <https://osvitoria.media/opinions/dopomozhit-dytyni-povernutysya-do-navchannya-5-prostyh-kroktiv/>

УДК 373.210.36 (09)

Донченко О.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

**МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
СЬОГОДЕННЯ І МИНУЛОГО**

У статті висвітлено прогресивні ідеї вітчизняних педагогів і митців минулого про естетичне виховання дітей дошкільного віку. Підкреслено значущість музичного мистецтва як засобу естетичного виховання дошкільників. Показано внесок провідних діячів освіти і мистецтва України в розвиток естетичного виховання. Висвітлено досвід організації естетичного виховання дітей засобами музичного мистецтва. Накреслено та обґрунтовано можливості використання позитивного досвіду минулого в умовах сьогодення.

Ключові слова: естетичне виховання, діти дошкільного віку, музичне мистецтво.

Постановка проблеми. Нагальною потребою сучасного українського суспільства є виховання нової висококультурної та високоосвіченої особистості, здатної берегти і цінувати національну культуру, примножувати її скарбниці. У зв'язку з цим, першочергового значення набуває реформування освіти, зокрема в галузі естетичного виховання з самого раннього дитинства. Завдання, які стоять перед сучасною педагогічною наукою, полягають у визначенні оптимальних шляхів підвищення якості естетичного виховання дітей у закладах дошкільної освіти, що залежить від удосконалення його змісту та форм організації. Вирішення цих завдань, на наш погляд, значною мірою забезпечується вивченням, творчим переосмисленням і використанням у сучасних умовах педагогічного досвіду минулого.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми показує, що вона досить широко висвітлена сучасними науковцями. Так, різним аспектам проблеми естетичного виховання дітей дошкільного віку присвячено історико-педагогічні праці З. Борисової, Л. Жербіної, І. Зарудної, О. Котикової, О. Овчарук, А. Омельченко, О. Федорової. Внесок видатних вітчизняних освітян минулого у вирішення питань естетичного виховання підростаючого покоління розкрито в роботах Н. Дем'янка, О. Джус, Л. Іванової, С. Морозової, С. Процика, О. Пшеврацької, Ш. Рзаєва, Н. Роман, В. Сергєєвої, А. Соколової, Є. Федотова, І. Фрайта та інших. Проблемі удосконалення змісту естетичного виховання дітей і молоді в сучасних закладах освіти, пошуку його нових нетрадиційних форм, методів і прийомів присвячено наукові дослідження та методичні розробки Л. Артемової, А. Богуш, Е. Белкіної, Л. Коваль, С. Колесникова, О. Кононко, Л. Масол, Т. Науменко, В. Пабат, Л. Покроєвої, О. Рудницької, Л. Фесюкової, Н. Фоломєєвої, Г. Шевченко, А. Шевчук.

Однак історіографічний огляд наукових праць дозволяє зробити висновок про те, що в сучасній педагогічній науці недостатньо повно проаналізовано проблему естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва в історичній ретроспективі, не систематизовано та не узагальнено прогресивні ідеї вітчизняних педагогів із зазначеної проблеми, не повною мірою накреслено можливості використання позитивного історико-педагогічного досвіду естетичного виховання дошкільників за умов сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз спадщини вітчизняних діячів культури й освіти кінця XIX – першої половини XX століття показує, що серед педагогічних проблем, які порушувалися ними, чільне місце посідали саме питання естетичного виховання дітей дошкільного віку. Свою зацікавленість означеною проблемою вони обумовлювали тим, що однією з головних характеристик українського народу протягом усієї історії його існування вважалась естетичність. Як зазначали Г. Ващенко, В. Верховинець, С. Русова, українці від природи мають великі естетичні здібності, упродовж віків вони виявляли естетичну творчість у різних видах мистецтва, музикальність є природною особливістю українського народу, а “те, що дала нам природа, треба розвивати до найвищого рівня” [2, с. 185]. Вони були переконані, що природна здатність українців до мистецької діяльності має позитивно впливати на естетичний розвиток українських дітей, і тому одним з основних завдань освіти називали естетичне виховання.

Надаючи перевагу серед різних видів мистецтва саме музичному, вітчизняні педагоги, психологи, композитори минулого підкреслювали його особливу значущість в естетичному розвитку

дитини. Так, музику вважав одним із важливих засобів виховання дитини видатний філософ, поет, педагог-гуманіст Г. Сковорода, адже вона “надихає людину, збуджує в ній прагнення до прекрасного та корисного”, а також допомагає “відчути всю красу природи, людини, життя” [6, с. 98, 107]. При цьому він наголошував на тому, що в навчанні дітей різним видам мистецтва слід насамперед звертати увагу на їхні природні можливості та нахили: “Мати наша природа краще знає про те, що нам корисне й потрібне” [6, с. 150].

Особливе місце відводив музиці видатний український поет, художник і педагог Т. Шевченко, вважаючи її могутнім засобом виховання дитини, сам захоплювався нею та використовував у своїй педагогічній практиці, працюючи домашнім „вихователем-лектором”. Ставлячись із великою теплотою і любов’ю до дітей, навіть під час прогулянок „проходячи сільською вулицею, він не раз підсідав до гурту дітей і розповідав їм казки, співав дитячих пісень, яких знав безліч” [5, с. 22–23].

Одним із найвагоміших засобів естетичного виховання дітей вважав музику прогресивний педагог і композитор К. Стеценко, бо вона «як ніщо інше, здатна ушляхетнити людину, розвинути в ній благородні поривання, вплинути на психіку і настрій» [4, с. 63].

Перевагу музики над іншими видами мистецтва педагог, науковець і громадський діяч Г. Ващенко вбачав у тому, що вона діє на почуття людини безпосередньо. На думку організаторки народних дитячих садків, послідовниці педагогічних ідей Ф. Фребеля, авторки теорії і методики дошкільного виховання Н. Лубенець, музика відіграє значну роль у вихованні естетичних почуттів і смаків дітей дошкільного віку.

Підкреслюючи виховну значущість музики, пропагандистка національного виховання, організаторка дошкільних закладів в Україні С. Русова зазначала, що вона “заспокоює занадто піднятий настрій дітей і вона ж підносить його до високого й приємного”, більше того, “музика, розуміння музичних творів дає людям так багато насолоди і приємності, так освітлює життя, що виховання мусить уживати усіх засобів, щоб дати розвинутися всім музичним нахилам у дітей” [7, с. 70–71].

Важливо підкреслити, що українські композитори-педагоги М. Леонтович, М. Лисенко, К. Стеценко відстоювали думку про необхідність використання в процесі проведення музичних занять не лише фортепіано, скрипки, акордеону, а також і народних музичних інструментів – сопілок, ріжків, цимбал, з метою більш інтенсивного розвитку творчих і музичних здібностей, смаків та інтересів дітей, а також ознайомлення їх з народними музичними інструментами.

Аналіз нормативно-методичної та навчальної документації, звітів про роботу дитячих садків початку ХХ століття показує, що естетичне виховання в них було обов'язковою складовою навчально-виховного процесу. Оскільки в досліджуваній нами період державних програм навчання та виховання дітей дошкільного віку не існувало, керівники та безпосередньо вихователі дошкільних закладів використовували в роботі з дітьми творчі нароби вітчизняних педагогів та власний педагогічний досвід. Так, ознайомлення з документацією, яка відображає зміст занять у дитячих садках різних міст України того часу свідчить, що в них велика увага приділялася саме заняттям художньо-естетичного циклу, таким як співи, малювання, ручна праця, гімнастика, які проводилися щоденно [8].

Уважаємо за необхідне підкреслити, що в багатьох дитячих садках, як приватних, так і народних, їх організатори дбали про удосконалення та підвищення якості естетичного виховання дітей. Так, якщо на початку існування приватних дитячих садків усі заняття з дітьми проводилися переважно їх власниками, то надалі в них поступово вводилося проведення занять мистецького циклу окремо педагогами-фахівцями [8].

Слід наголосити, що на початку 20-х рр. ХХ ст. в дитячих садках м. Харкова та Харківської області заняття художньо-естетичного циклу, зокрема малювання, ліплення, вирізування, співи, проводилися за поєднаною системою Фребеля-Монтессорі, що надавало змогу використовувати найбільш прогресивні положення обох методик. Важливим було й те, що в означених закладах проводилися комплексні заняття художньо-естетичного циклу. Так, наприклад, в народному дитячому садку сел. Липова Роща діти хором співали (під акомпанемент музичного інструменту та а cappella) за рукоділлям і під час ігор [3].

Цікавим для ознайомлення, на наш погляд, є зміст занять з музики, а також методика їх проведення в одному з дитячих садків Харківської області. Як свідчать архівні дані, співи, музика й танці в цьому садку проводилися щоденно, що позитивно впливало на розвиток творчих і естетичних здібностей дітей. Для цього було розроблено і докладно описано оригінальну методику навчання дітей співам, яка полягала у тому, що спочатку діти розучували прості мелодії у супроводі роялю, потім поступово їх навчали виконувати більш складні пісні під акомпанемент, який не підтримував мелодію. При розучуванні пісні, перед тим, як співати, діти повторювали хором слова з дотриманням наголосу, відповідно до музичного ритму, потім прослуховували мелодію у виконанні вихователя та виконували пісню два-три рази. Продовження розучування пісні відбувалося наступного дня, коли діти могли „майже вільно відтворювати мелодію”

[3]. З метою виховання у дітей музичного смаку та стимулювання інтересу до музики, вихователька регулярно виконувала для них музичні твори на роялі. Так, діти час від часу зверталися до неї з проханням виконати будь-який музичний твір, „залишали свої заняття під час звучання музики, підходили до роялю й слухали, закликаючи решту дітей до тиші” [3].

Досить інтенсивна робота з естетичного виховання проводилась у літніх закладах для дітей, зокрема у літніх дитячих садках, оздоровчих установах, позаміських колоніях, на ігрових майданчиках. Одним із напрямків роботи з дітьми було музично-естетичне виховання. На дитячих майданчиках м. Харкова проводились усі види музичної діяльності – слухання музики, співи й ритміка, під час яких вихователі намагалися розвивати у дітей естетичне сприйняття, смаки та почуття.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження свідчить, що пріоритетним засобом естетичного виховання дітей дошкільного віку більшість відомих вітчизняних педагогів уважали музичне мистецтво. При цьому вони підкреслювали необхідність звертати увагу на ознайомлення дітей з творами саме українського національного мистецтва. І сьогодні, коли відбувається процес становлення Української держави і постає проблема відновлення та повернення культурних цінностей, національних традицій, звичаїв, використання національного мистецтва в освітньому процесі є особливо актуальним. Вирішення цієї проблеми вимагає поглибленого ознайомлення педагогів і вихователів закладів дошкільної освіти з історією українського народу, його культурою, творами мистецтва. У зв'язку з цим, можливим є використання досвіду організації на початку ХХ століття „українських курсів”, навчальною програмою яких передбачалося ознайомлення працівників дошкільних закладів із національною культурою, традиціями, мистецтвом (українським живописом, музикою, художньою літературою), і не лише теоретичне, а й засвоєння практичних умінь творчого використання творів національного мистецтва під час занять художньо-естетичного циклу в закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу (2021). URL: Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу (mcfr.ua)
2. Вашенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник. 1994. 191 с.
3. ДАХО. Ф. Р-103. Оп. 1. Од. зб. 150. 43,87-88 арк.
4. Кирило Стеценко: Спогади, листи, матеріали / Упор. : Є.Федотов. Київ : Муз. Укр. 1981. 480 с.
5. Луців В. Педагогічна праця Тараса Шевченка. Торонто. 1959. 47 с.

6. Педагогічні ідеї Г.С.Сковороди / За ред. О.Г.Дзевєріна. Київ : Вища школа. 1972. 246 с.
7. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 303 с.
8. ЦДІАУ. Ф. 707. Оп. 262. Од. зб. 3. 5 арк.

УДК: 373.2:37.047

Загородня Л.П.

Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті представлено аналіз досліджень з проблем професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, організації освітнього процесу в дошкільній установі. Висвітлено систему роботи з розвитку компетентності вихователів щодо управління освітнім процесом в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: *компетентність, освітній процес в закладі дошкільної освіти, управління освітнім процесом в закладі дошкільної освіти, компетентність вихователів щодо управління освітнім процесом в закладі дошкільної освіти.*

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства диктує особливі умови організації дошкільної освіти, інтенсивне впровадження інновацій, забезпечення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. У цій історичній ситуації у вітчизняній педагогіці особливо важлива професійна компетентність. Важливою функцією професійної діяльності вихователя є управління освітнім процесом, оскільки саме в ньому відбувається оволодіння дошкільником низкою життєво важливих компетентностей.

Аналіз останніх досліджень. Базовим компонентом дошкільної освіти визначено низку компетентностей, які повинні бути сформовані у дитини до вступу до школи [1]. Якісно сформувати ці компетентності може вихователь, який володіє на високому рівні набором професійних компетентностей. Вивченням проблеми формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти активно займаються вітчизняні науковці: Л. В. Артемова, В. М. Аторіна, Г. В. Беленька, І. Д. Бех, А. М. Богущ, Н. В. Гавриш, І. М. Дичківська, Л. П. Загородня, К. Л. Крутій, В. А. Ляпунова та інші.

Так, Г. В. Беленька окреслює сутність поняття «професійна компетентність вихователя дітей дошкільного віку». Акцентує увагу на тому, що означена якість педагога виказує його здатності справлятися із виконанням професійних завдань на підвалинах фахових знань та